

چېمکه نویکانی زانستی سیاست

کتاب : بنیادهاى علم سیاست

وهرکڼير: نه مېړی حاجی موحدهد

بېشى شه شه

نوسور: عبدالررهمان عالم

B - سهرچاوه کانی پړواپي به باومړي (ماکس وینبر) سې چاوکی هه یه :

۱ - سووننه تی دیرین. پړواپي له وانیه پشنت به باوه پړی فراوان به سووننه ته د پړینه کونو پیوستی به گوپړاپه لې له رابه رانیکه وه به ستیت که به پتی سووننه ته د پړینه کانه وه دهسه لاتی پړوا به کاربیتنی.

۲ - سیف هغه تاییه تیبه کانی که سایه تی. پړواپي بوی هیه له سهر لایه نگرې له پړویزی تایبه توب بی وینه، یان خه سله تی په سندرکراوی په ک کهس بیت.

۳ - یاسایی. پړواپي پنده چسې پشنت به و باوه پړوه به سستی که دهسه لات به پتی یاسا پتی دراوه. نه وی که به شپوهی یاسایی نه نجام دراوه به پړوا ده زاندریت.

C - جوړه کانی پړواپي (د پوید نیستون): سې جوړ پړواپي به م شپوه به یاس دکات:

۱ - پړواپي نایدولوژیکی. کاتیک که سهرچاوه ی پړواپي نایدولوژی بالادهست بیت له سهر کومه لکه، نه و پړواپي پتی ده گوتری پړواپي نایدولوژیکی. رژیمی سیاسی له راستیدا بهر جهسته و نما یان کردنی ته وایو باشی په کانه. نامانچ مرام که لیکه که یارمه تی نه اندامانی کومه لکه ده دات بقی پاره کردنی باروو دخیان و بچوونیک بقی ناینده له زه پنیاندا ده چه سپنت. نایدولوژیا، نامانچه کانی رژیمی سیاسی وینا و بیا و ده کاته وه.

۲ - پړواپي پیکهاته بی. هر رژیمکی سیاسی، سهاره ت به پیدانی دهسه لاتی سیاسی به کارهینانی پړوا بیه ماو بنچینه که لیکي هیه و له سهر پایه ی نه م بنه مایانه له خه که ده یو پ به پیکهاته کان و پړو پړوشتی رژیم متمانه بکن. نه گهر متمانه به پیکهاته کان و پړو پړوشتی رژیم بکرت، پړواپي پیکهاته بی به دی دیت. ۳ - پړواپي که سایه تی نه گهر رابه ران که سایه تی و رهفتاری باشیان هه بیت و نه گهر خه لکش نه وان به دلسوز باوه پیکراوی خویان بزنان، یان خه که داوايان لی بکات که کومه لکه به شپوه بیکی تر بر پړوه بیبه ن و نه وانش قبول بکن، راستی که حاشا هه لنگر به دی دیت نه و راستیه ش پتی ده گوتریت پړواپي که سایه تی.

به بوچوونی (نیستون) به شپکی ژور له رابه ران، ویرای هر جوړه باوه پیکي دهروونی و ناشناییه کی ده ره کی په پړوه و ان، بروا به پړواپي خویان به دی دینن. ده بی نامازه بکرت که نه گهر بارو دخی پړواپي بوونی په ک رژیمی

سیاسی بکه ویته مه ترسیه وه، نه و رژیمه رو به روی قهیرانی پړواپي نه گهر کومه لکه تووشی قهیرانی پړواپي بی، له سیستمی رژیمی کومه لایه تیبه که هیه تی گورانکاری په پیداه بی.

قهیرانی بسریته وه پړواپي قهیرانی گورانکاری به. به گوته ی (لیپست)، هرکاتی موقعیه تی گروپه سهره کیه پاریزنگاره کان (مخافزه کار) بکه ویته به رده م هره شه وه، یان له نیوان گروپه تاز به پیدابوه کان له خوله تاییه تیبه کاند، له سهر ده ستگه بیشتن به سیاستو دهسه لاتی سیاسی گپرو کیش به پیدابیت، ته نانه ت نه گهر رژیمی سیاسی به و شپوه به ماقول و کارامه ش بیت، پړواپي رژیم ده که ویته ژیز گومانه وه. له لایه کی تره وه، نه گهر کارامی رژیم به به رده وایو بقی ماوه به کی دریز خایان له ناو بجیت، نرامی و شپوه بی پړواپي رژیمی سیاسی ده که ویته مه ترسی به وه.

پیناسه ی زارواهی نوئی سازی دژوا ره. به شپوهی گشتی ده توانیز به (ریبازئ) له سهر سوود وه رگرتنی ژیرانه له سهرچاوه کان و به نامانچي به ده پینانی کومه لکه بی کی نوئی پیناسه بکرت. به لام کومه لگی نوئی چی به. له روانگی کومه لگاکانی روژئاوا، کومه لگی نوئی به واتای داپران له کومه لگی کون و به ده پینانی کومه لگی جیاواز (له سهر پایه ی ته کنه لوژی پیشکه و توو روحی زانستی، له سهر پایه ی نه زهری عفالانی له زان، رژیمیزی جیا له ناین بقی په یوه ندی په کومه لایه تیبه کان لایه نگرې له داد له پرسه (مسائل) گشتیه کاند، و له ه مووی گرنگتر، له سهر قبول کردنی نه م باوه ره له مه پیدانی سیاسی دا که ده ولتی - خومالی په که مین په که ی کومه لگی شارسنانه تی بیت، کومه لگی نوئی، کومه لگی په که نه م شارسینتی تاییه ته ندیانه ی هیه: شارسنانه تی، خوینده ووار، جولانه وهی کومه لایه تی، که شه ی نابووړی و به په که وه گرنیدراوی کومه لایه تی فراوان. نوئی سازی هینکی شکست نه هینه ره

که به تپیه پبوونی زهمان که به سهرانسه ری جیهان و هه موو شارسنانه تیبه کاند پال راده کیشی. (شوارتن) نوئی سازی وا پیناسه ده کات "به کاربردنی ریک ویتک، پشتگری کروا نامانجداری و زه مرویه کانه بوی به ژیزده ست خستنی ژیرانه ی ده رو به ری سروشتی و کومه لایه تی شاده میزاده له بهر نامانچه جوړاوجوړه کانی به شه".

نوئی سازی (Robert ward)، نوئی سازی (بوژنه وه په کی به ره و کومه لگی نوئی) پیناسه ده کات و به باوه پری نه و تاییه ته ندیبه کانی کومه لگی نوئی نه م هیه: (توانای روژ زیاد بقی خستنه ژیز پکتف یا کارلیکردن له سهر بارو دخی سروشتی و کومه لایه تی ده رو به ری و به پنی سیستمی به هاکان که به باشی ده ره نجامه کانی نه م توانا خو شیبته). نه نجا له بهر نه م، چه مکی نوئی سازی گورانکاری بنه پرتیه له پیکهاته، باوه پړه کان و به ها کومه لایه تیبه کانی خه که له هه موو مه پیدانه کانی نه ند پشه و کاری نه انده میزاده.

پیناسه ده کات و به باوه پری نه و تاییه ته ندیبه کانی کومه لگی نوئی نه م هیه: (توانای روژ زیاد بقی خستنه ژیز پکتف یا کارلیکردن له سهر بارو دخی سروشتی و کومه لایه تی ده رو به ری و به پنی سیستمی به هاکان که به باشی ده ره نجامه کانی نه م توانا خو شیبته). نه نجا له بهر نه م، چه مکی نوئی سازی گورانکاری بنه پرتیه له پیکهاته، باوه پړه کان و به ها کومه لایه تیبه کانی خه که له هه موو مه پیدانه کانی نه ند پشه و کاری نه انده میزاده.

گشتیه کان و په رو ه رده و فیکردن. نه نجا له بهر نه م نوئی سازی ناسانکاری پیشتتر بقی به ده ستیه نانی زانیاری و نامیره پیشکه و تووه کانی میدیاکان ده گرتنه خ.

له ناستی کومه ل ناسی، نوئی سازی گورانکاری نمونه ی زیان ده سه لمیتنی، به زبوونی ناستی ته ندروستی و ته من دریزتی، جولانه وهی کاری و جوجرافیایی و گواستنوهی خه که له لادی و بقی ناو شار.

له ناستی کومه لایه تی، نوئی سازی نیشانای گورانی وه فاداری تاکه کان له خانه واده و گروپه بچوکه کانی تره وه بقی گروپو دامه زراوه که لیک که خق به خشانه پیکهاته وه.

له ناستی نابووړی، نوئی سازی به مانای که شه کردنی به ره م می کشتوکان، پیشه سازی، بازرگانی و تیچاره ته. جا له بهر نه م، نوئی سازی زاروا به کی گشگره که گورانکاری به نه رتیه کان له مه پیدانی که شه ی نابووړی، گورانکاری له چونه تی و ناوه پکی رژیمه سیاسی کان و هره وه گورانکاری له چواچپوهی کومه لایه تی و دهرووناسی زیان ده گرتنه خق. نوئی سازی کاتی ده ستپنده کات که سووننه ته دیرینه کان به ره و روخوان بجیت. نوئی سازی ریگای شورشه سیاسی - نابووړیه کان تخته ده کات.

نوئی سازی سیاسی

به گوته ی (هانترینگتون)، نوئی سازی ریبازیکي چه ند لایه نه یه که گورانکاری له هه موو مه پیدانه کانی نه ندیشه و کاری مروق ده گرتنه وه. نوئی سازی سیاسی، گورپنی رژیمی سیاسی له بهرچاوه ده گرتی و گورانکاری له پیکهاته ی سیاسی، که لتووری سیاسی و ریباره سیاسی کان ده کات. نوئی سازی سیاسی ریبازي هه روک کیشی سیاسی، به شپوهی گشتی بقی نه و کومه لگانه ی که به ره و که شه کردن ده پوات به کاردینن. پرسه کانی نوئی

سازی سیاسی برینتی به له: ۱ - ناسنامه ی نه ته وایه تی، ۲ - پړواپي سیاسی. ۳ - په پیداکردنی نفوزی سیاسی. ۴ - به شداریکردنی سیاسی، په کیتی نه ته وایه ی، دابه شکردنی سیاسی. نوئی سازی، به و جوړه ی که له روژئاوا باه دی هاتوه، به ناکامی جوجو لگی کومه لایه تی و که شه و په ره سه ندنی نابووړی ده زانری. جوجو لگی کومه لایه تی به واتای پچاران له به لاین و په یمانی کومه لایه تی کون، ده روون ناسی و نابووړی، و قبول کردنی نمونه تازه کانی کومه لگی په سه ندی و

رهفتاره. نه نجا له پاش داکه وتنی چه له داب و نه ریته دیرینه کان، ده رگاکانی نوئی سازی والا ده بیت. که شه ی نابووړی به مانای که شه ی هه موو چالاکیه نابووړیه کان و به زبوونه وهی داهاتی سه رانه ی کومه لگی نه ته وه بیبه و به شپوهی گشتی له لاین به ره مه پینان، ناستی پیشه سازی بوون و ناستی خوشگوزهرانی تاک نه اندازه گیری ده کرت نوئی سازی هم جوجو لگی کومه لایه تی و هه میشه یی که شه ی نابووړی ده گرتنه وه.

هه میش ل اولاتانی رووله که شه کردنی ناسیا و نه فرقاو که به تازبه یی بوون ته ده ولتی نه ته وایه سه ره خق، سویدلی نوئی سازی روژئاوا یی گرتنوه ته به له و ولاتانه دا

په روتی شارسنانه تی ژور خیریه. خوینده واری به رز ده بیته وه، هه ول دددریت بقی پیشه سازی کردنی به ره مه ماددیبه نه ته وایه کان به ره و بالپیشان ددات، به لام ژوبی تاییه ته ندیبه کانی نوئی سازی سیاسی - دیموکراتی، نوقره یی و جیکر بوون، جیاوازی پیکهاته یی، ریبارزه دروسته کانی ده ست که بیشتن به نامانچ یه کیتی و په پکارچه یی و نه وایه تی هیتشا به دی نه هاتوه و گومان ناکرت به دی بیت. له باتی جولان به ره و دیموکراسی، لپسی دوری ده کرتو و حکومته که لیکي خچه رسست یان رژیمه لیکي تاکه حزبی دیته کایه وه.

به هوی به ره ره کانی نه ته وایه تی و شه ره ناو خویبه کان، په کیتی نه ته وایه تی له یه ک داده پچرین. کارامه یی حکومت داده ززی و رژیمی حزبی شیوازی ره زیلانده ده ست پینده کات و که موو کوری ژور پیدا ده کات. له و ولاتانه ی که به ره و که شه کردن ده پون، جوجو لگی کومه لایه تی و پیشکه و تنی نابووړیان، به پتی نمونه ی پره سه ندنی سیاسی روژئاوا نیبه. له م ولاتانه رژیمه سیاسی کان تووشی پچاران و په رش و بلایو بووه به لام ده بی بلین که نه م پچاران و تاز به نه م په رش و بلاوه نابیته هوی روخوان یان که پانه وه بقی سیستمه دیرینه کان. نه م ولاتانه له رژیمی سیاسی شیاو بقی کومه لگی خویان که یشتون به شپوونیک که وینای نه به قوناعه کانی که شه کردنی روژئاوا و نه به سیستمه دیرینه کان ده چی، ماونه توه.

ماویه تی

روژگار موحسین

وهره نه ی ناسکتر له ههستم
 په یمان بده تانمیش بت په رستم
 وهره نه ی ناسکتر له گول
 سوامی دووچاوم خهم په وینی دل
 وهره جوانی با هه ناسه سارد نه بم
 نازیز با هر خوم چهیرانی لیوت بم
 وهره گیانم قوربانی هه ناسه تی
 گیانه با خهمی گه وره م بینینی دووچاوت بی
 وهره با وهک زولقت نالوز نه بی زیانم
 کچی .. نه مه وی به ده ست توبی مان و نه مانم
 وهره نه ی ناز فروش با هینده ی تر عاشق نه بم
 من سوینم خواردوه یه که م خوشه ویستت بم

شاناز

نه وکاته ی ده ست هینا و
 په نجه کانه م گوشی
 ژماره ی تر په کانی دل مت زیاد
 کرد
 تو بویته به ختیار
 پاشایه تی و
 منیش هه ناسه ی شانزم
 له سهر عهرشی پاشایه تیدا
 تاجی خوشه ویستیت له سهر
 نام
 له نیو هه ناسه ی که رومدا
 نه م شه و تو میوانی
 هو نراوه یه کمی
 منیش هه ناسه یه که لهر ووما
 تو بوویته ناسمانیک و